

The Impact Of Social Factors On Code-Switching Processes

Ashurova Xurshida Abdurasulovna
Assistant at Language Department
Central Asian Medical University
khurshida.ismailova.99@bk.ru
+998998614176

Abstract. This article examines the social foundations of code-switching as a phenomenon emerging in multilingual contexts. The study explores how factors such as age, professional activity, level of education, social identity, digital environment, and cultural influences affect language switching in speech. The findings indicate that code-switching is closely linked to communicative situations and social needs, functioning as a purposeful speech strategy rather than a random occurrence.

Keywords: code-switching, sociolinguistics, bilingual speech, social factors, discourse, language competence.

IJTIMOY OMILLARNING KOD-ALMASHINUV JARAYONLARIGA TA'SIRI

Annotatsiya. Ushbu maqolada ko'p tillilik sharoitida yuzaga keladigan kod-almashinuv hodisasining ijtimoiy asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida yosh omili, kasbiy faoliyat, ta'lim darajasi, ijtimoiy identifikatsiya, raqamli muhit va madaniy ta'sirlarning nutqdagi til almashinishiga qanday ta'sir ko'rsatishi ko'rib chiqiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kod-almashinuv bevosita kommunikativ vaziyat va ijtimoiy ehtiyojlar bilan bog'liq bo'lib, u maqsadga yo'naltirilgan nutqiy strategiya sifatida shakllanadi.

Kalit so'zlar: kod-almashinuv, sotsiolingvistika, bilingv nutq, ijtimoiy omillar, diskurs, til kompetensiyasi.

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ НА ПРОЦЕССЫ КОД-СВИТЧИНГА

Аннотация. В данной статье анализируются социальные основы явления код-свитчинга, возникающего в условиях многоязычия. В рамках исследования рассматривается влияние таких факторов, как возраст, профессиональная деятельность, уровень образования, социальная идентификация, цифровая среда и культурные воздействия на процессы переключения языков в речи. Результаты анализа показывают, что код-свитчинг тесно связан с коммуникативной ситуацией и социальными потребностями и формируется как целенаправленная речевая стратегия.

Ключевые слова: код-свитчинг, социолингвистика, билингвальная речь, социальные факторы, дискурс, языковая компетенция.

Kirish. Bugungi globalashuv sharoitida tillar o'rtasidagi o'zaro ta'sir tobora kuchayib bormoqda. Xususan, internet, ta'lim tizimi va xalqaro aloqalar kengaygani sari bir nutq ichida ikki yoki undan ortiq tillardan foydalanish holatlari oddiy hodisaga aylanib bormoqda.

Tilshunoslikda bu jarayon "kod-almashinuv" deb yuritiladi. Mazkur hodisa faqat grammatik yoki leksik darajada emas, balki ijtimoiy va madaniy omillar bilan uzviy bog'liq holda shakllanadi. Shuning uchun uni tushunish uchun faqat til tizimi emas, balki nutq muhitini ham hisobga olish zarur.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — kod-almashinuvga ta'sir etuvchi ijtimoiy omillarni aniqlash va ularning nutqdagi namoyon bo'lish mexanizmlarini tahlil qilishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi. Kod-almashinuv masalasi bir qator xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Ayrim olimlar bu hodisani strukturaviy jihatdan tahlil qilgan bo'lsa, boshqalar uni ijtimoiy va kommunikativ jarayon sifatida talqin qilgan.

Masalan, kod-almashinuvning ijtimoiy motivlari til tanlash bilan bog'liq qarorlar orqali tushuntiriladi. Bunda so'zlovchi vaziyatga qarab qaysi tilni tanlashni ongli yoki yarim ongli ravishda belgilaydi. Boshqa yondashuvlarda esa kod-almashinuv nutq jarayonida tabiiy ravishda yuzaga keladigan va kommunikativ samaradorlikni oshiradigan vosita sifatida qaraladi.

Shuningdek, ayrim tadqiqotlarda kod-almashinuvning sabablarini emotsional ifoda, ijtimoiy moslashuv va nutqning aniqligini ta'minlash bilan bog'lash kuzatiladi. Umuman olganda, mavjud ilmiy qarashlar ushbu hodisaning ko'p qirrali ekanligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur ishda sotsiolingvistik yondashuv asosiy metod sifatida tanlandi. Tadqiqot davomida real nutq namunalari kuzatish, respondentlar bilan so'rov o'tkazish hamda til birliklarini qiyosiy tahlil qilish usullaridan foydalanildi.

Respondentlar sifatida asosan talabalar va yosh mutaxassislar jalb qilindi, chunki aynan shu guruh vakillari nutqida kod-almashinuv faolroq kuzatiladi. Olingan ma'lumotlar umumlashtirilib, ularning ijtimoiy omillar bilan bog'liqligi aniqlashtirildi.

Yosh omilining roli

Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, kod-almashinuv eng avvalo yoshlar nutqida faol namoyon bo'ladi. Bunga asosiy sabab sifatida ularning zamonaviy texnologiyalar va global madaniyat bilan yaqin aloqada bo'lishini ko'rsatish mumkin.

Masalan, talabalar kundalik nutqida inglizcha birliklarni o'zbekcha gap tuzilmasiga qo'shib ishlatadi. Bu holat ko'pincha tilni qisqartirish, tezkor fikr bildirish yoki zamonaviylikni ifodalash bilan izohlanadi.

Shu bois yosh omili kod-almashinuvning eng barqaror va faol omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Kasbiy muhitning ta'siri

Kasbiy faoliyat ham til tanlash jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, zamonaviy kasblarda ingliz tilidagi terminlarning ustunligi kuzatiladi.

Masalan, ish jarayonida ko'plab mutaxassislar inglizcha terminlarni tarjima qilmasdan ishlatishni afzal ko'radi. Bu esa bir tomondan kommunikatsiyani tezlashtirsa, boshqa tomondan professional muhitga moslashuvni ifodalaydi.

Shunday qilib, kod-almashinuv nafaqat til hodisasi, balki kasbiy identifikatsiyaning bir ko'rinishi sifatida ham xizmat qiladi.

Til kompetensiyasi va ta'lim darajasi

Kod-almashinuv darajasi shaxsning til bilish darajasi bilan chambarchas bog'liq. Tilni yaxshi biladigan shaxslar nutq ichida murakkabroq almashinishlarni amalga oshira oladi.

Bunday holatda ikki til elementlari bir gap ichida uyg'unlashib ketadi. Aksincha, til bilish darajasi past bo'lgan shaxslarda ko'proq alohida so'z darajasidagi almashinish kuzatiladi.

Bu esa kod-almashinuvni faqat ijtimoiy emas, balki kognitiv jarayon sifatida ham baholash imkonini beradi.

Raqamli muhit va ommaviy madaniyat

So'nggi yillarda internet kod-almashinuvning asosiy omillaridan biriga aylandi. Ijtimoiy tarmoqlarda ingliz tilidagi birliklarning keng qo'llanilishi natijasida ular kundalik nutqqa tez kirib bormoqda.

Ayniqsa, qisqa va tezkor kommunikatsiya shakllarida inglizcha so'zlardan foydalanish qulaylik yaratadi. Bu jarayon yangi nutq uslublarining shakllanishiga olib kelmoqda.

Natijada kod-almashinuv faqat individual emas, balki kollektiv nutq xulqining bir qismiga aylanmoqda.

Ijtimoiy identifikatsiya va prestij

Kod-almashinuv ko'pincha shaxsning ijtimoiy mavqeiini ifodalash vositasi sifatida ham ishlatiladi. Ayrim hollarda inglizcha birliklardan foydalanish zamonaviylik yoki bilim darajasini ko'rsatish belgisi sifatida qabul qilinadi.

Bu esa nutqda til tanlash jarayoni faqat ehtiyoj emas, balki ijtimoiy signal sifatida ham xizmat qilishini ko'rsatadi.

Gender va kommunikativ strategiyalar

Ba'zi kuzatishlarga ko'ra, ayollar nutqida kod-almashinuv ko'proq kommunikativ moslashuv va emotsional ifoda bilan bog'liq holda namoyon bo'ladi. Erkaklar nutqida esa ko'proq funksional va terminologik almashinishlar ustunlik qiladi.

Biroq bu farqlar qat'iy emas, balki nutq vaziyati va kontekstga qarab o'zgarib turadi.

Ijtimoiy muhit va til siyosati

Til siyosati va ijtimoiy muhit ham kod-almashinuvga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim tizimida ingliz tilining keng qo'llanilishi yoshlar nutqida uning faol ishlatilishiga olib kelmoqda.

Shuningdek, urban muhitda yashovchi shaxslarda kod-almashinuv darajasi yuqoriroq ekanligi kuzatiladi.

Natijalar va muhokama. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, kod-almashinuv bir nechta ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri natijasida shakllanadi. Ayniqsa, yosh, kasbiy muhit va raqamli kommunikatsiya eng muhim rol o'ynaydi.

Shuningdek, kod-almashinuv nutqda tasodifiy emas, balki muayyan kommunikativ vazifani bajaruvchi vosita sifatida qo'llaniladi. Bu esa uning tizimli hodisa ekanligini tasdiqlaydi.

Xulosa. Kod-almashinuv zamonaviy ko'p tilli jamiyatning tabiiy ko'rinishlaridan biridir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, uning yuzaga kelishi ijtimoiy omillar bilan bevosita bog'liq.

Kelgusida ushbu hodisani chuqurroq o‘rganish, ayniqsa internet diskursi va yoshlar nutqi doirasida tahlil qilish muhim ilmiy yo‘nalish bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Myers-Scotton C. Social Motivations for Code-Switching. Oxford, 1993.
2. Poplack S. Linguistic aspects of code-switching. 1980.
3. Hoffman C. An Introduction to Bilingualism. London, 1991.
4. Holmes J. Sociolinguistics. London, 2012.
5. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge, 2006.
6. Ashurova, X. THE CONCEPT OF CODE-SWITCHING AND ITS HISTORICAL DEVELOPMENT. (2026). O‘ZBEKISTON OLIMLARINING ILMIY-AMALIY TADQIQOTLARI, ISSN 2181-3418. 301-306.
7. Ашурова, X. SOCIAL FACTORS OF CODE-SWITCHING IN THE SPEECH OF CONTEMPORARY RUSSIAN-SPEAKING YOUTH. (2026). *Bulletin of Innovative Research*, 3(3), 221-225. <https://innovationbulliten.com/index.php/journal/article/view/207>
8. Bullock, B. E., & Toribio, A. J. The Cambridge Handbook of Linguistic Code-switching. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
9. Buriyeva, M. Sh. Sotsiolingvistika va kod almashinuv asoslari. Termiz, 2022.
10. Karimov, Sh. Til va jamiyat: sotsiolingvistik tadqiqotlar. Toshkent: Fan, 2020.